

Változások az Óvodai nevelés országos alapprogramjában: kihívások, feladatok

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium felkérésére az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet *Változások az Óvodai nevelés országos alapprogramjában: kihívások, feladatok* címmel rendezvénysorozatot szervezett három helyszínen, 2010. január 29. és február 17. között. A módosított óvodai alapprogramot bemutató, értelmező rendezvényeken az alapprogram implementációjában részt vevő óvodavezetőket, intézményfenntartókat, szaktanácsadókat tájékoztatták a módosítás leglényegesebb pontjairól, valamint az új alapprogram bevezetésével járó intézményvezetői és fenntartói feladatokról. A konferencia anyagából az országos alapprogram módosításának előzményeit, a legfontosabb változásokat, az intézményi implementáció megvalósításának feladatait, valamint az óvodai integrációt, inklúziót és multikulturális nevelést bemutató három előadás szerkesztett változatát adjuk közre.

Brassói Sándor

*Az Óvodai nevelés országos alapprogramja módosításának előzményei: kutatás, felülvizsgálat, egyeztetések**

Tisztelt Konferencia! Megtiszteltetés számomra, hogy itt lehetek Önök között. Köszönöm azt is, hogy nagyon nagy számban regisztráltak a rendezvényre. A célunk az, hogy az óvodavezetők és óvodapedagógusok minél szélesebb tájékoztatást kapjanak arról, hogyan, milyen feltételek mentén valósult meg az országos alapprogram átdolgozása.

Az én feladatom az, hogy a rendelet előzményeit összefoglaljam. Köztudott, hogy az Óvodai Nevelés Alapprogramja 1996 augusztusában jelent meg. Ha visszatekintünk erre a tizennégy évre, azt látjuk, hogy az óvodai nevelés rendszerét nem érték el a radikális, nagy

* Elhangzott a *Változások az Óvodai nevelés országos alapprogramjában: kihívások, feladatok* című konferencián 2010. február 17-én.

és átfogó módosítások. Voltak apróbb módosítások, de ebben a dokumentumban nem történt tényleges felülvizsgálat. Trencsényi László említette a Nemzeti alaptantervet, amelyet különböző kormányok éveken keresztül fogalmaztak, és ennek kapcsán az intézmények helyi tanterveit gyakran kellett hozzáigazítani a különféle elvárásrendszerekhez. Az óvoda világában ez nem következett be, ami lehetőséget nyújtott az intézmények számára, hogy a pedagógiai környezet fejlesztésére helyezték a hangsúlyt.

Többször gondolkodtunk arról a tárcánál, hogy indokolt-e hozzáfogni az alapprogram módosításához. Mindig az volt az álláspontunk, hogy Magyarországon jó az óvodapedagógia, jó ez a program, amit a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok is alátámasztanak. Mindössze néhány esetben történt módosítás. Talán a legfontosabb a sajátos nevelési igényű gyerekek integrált nevelésével összefüggő rendelkezés volt 2004 áprilisában, amely előírta az óvodáknak, hogy a helyi dokumentumokban kell szabályozniuk ezt a területet. A másik módosítás az intézményi minőségirányítás kapcsán rendelkezett arról, hogy az alapprogramból ki kell emelni néhány elemet, hiszen pedagógiai dokumentumról van szó, és ezt a szabályozást nem ebben a kontextusban célszerű elvégezni.

Ugyanakkor a közoktatási törvény előírja a miniszter számára az egyes intézménytípusok működését szabályozó dokumentumok időnkénti felülvizsgálatát. Így vált szükségessé az alapprogram módosítása is, amelyet az Önök véleményének a figyelembevételével és szakértelmükre támaszkodva kívánunk végrehajtani. Ehhez számos más fórumnak, így az Országos Köznevelési Tanácsnak és a Közoktatás-politikai Tanácsnak is kikérjük a véleményét, és nem hagyjuk figyelmen kívül az óvodapedagógiai szakmai szervezeteket sem. Mindezek alapján kértük fel 2007-ben az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézetet egy nagymintás kutatás elvégzésére, arra keresve választ, hogy az elmúlt több mint egy évtizedben megérték-e a feltételek az alapprogram megváltoztatására. Arra voltunk kíváncsiak, hogyan látják ezt a kérdést az óvodavezetők és munkatársaik, hol változtatnának, és mi lenne a szükséges korrekciók iránya. Ennek a megoldásnak már komoly hagyománya van a tárcánál, hiszen hasonlóan jártunk el a kollégiumi program esetében, de hozhatnám példának a NAT-ot is. A döntést tehát egy kutatás eredményei alapozzák meg.¹ A kérdőív minden óvodába eljutva elsősorban az alapprogramban megfogalmazott szakmai elemek bevalására irányult. Vizsgáltuk egyrészt az alapprogram fogadtatását és megfelelőségét, a szülői és óvodapedagógusi elvárásokat, másrészt azt, hogy Önök a központi adatbankból származó dokumentum alapján végezték-e a munkájukat, vagy ennek alapján önállóan fejlesztették helyi programjaikat, vagyis mekkora volt ezen a téren az intézmények önálló munkája és mekkora az adaptáció. Arra is kíváncsiak voltunk, hogy az alapprogram mely elemeit szeretnék megtartani az óvodapedagógusok, amelyeket a program erősségének gondolnak, és hol vannak a hiányok, hol kell változtatni a szabályozási irányokon. Ez azért fontos, mert eldöntheti, hol és milyen területeken kell az intézményeknek több támogatást adni, és hol kell – egy kormányrendelet szintjén – több kötelező előírást tenni.

1 A kutatás vezetője Vágó Irén, az OFI tudományos munkatársa és Labáth Ferencné, az Educatio Nonprofit Kft. főmunkatársa volt. http://www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/onap_zt.o8o7o3.pdf

A kutatás eredményei azt tükrözik, hogy a szakma nagyrészt elfogadta az alapidokumentumot, ami azt jelezte számunkra, hogy szerkezetében alapvetően nem szabad módosítani ezt a dokumentumot, sokkal inkább a fejlesztésére kell törekedni.

A válaszadók egyik legfontosabb vélekedése az volt, hogy az alapprogram elegendő időt hagy a játékra. Emellett azt is fontosnak tartották, hogy a dokumentumban jelentős hangsúlyt kap a nevelés-központúság, így a gyermekek személyiségfejlesztése sokoldalúan megvalósítható. Voltak, akik amellett érveltek, hogy célszerűbb lenne az óvodai programot is „tantervesíteni”, hogy egy-egy foglalkozás szabályozottabbá váljon. Nos, ezeket az óvodavezetők – szerintem helyesen – egyértelműen elutasították. Ez megnyugtató, mert jelezte, hogy a szakemberek tudják a dolgukat, ebben nem szabad őket megzavarni, szerencsétlen módon befolyásolni.

Szeretnék utalni annak a táblázatnak az adataira, amely az Önök véleményét mutatja az óvodai működést elősegítő szabályozási igényekről, vagyis hogy mennyire szeretnék azt, hogy az egyes területek szabályozottabbá váljanak. Az adatokból kiderül, hogy vannak olyan területek, ahol erőteljesebb az igény a szabályozásra, és vannak olyanok, ahol ez kevésbé jelentkezik. Az egyik legfontosabb kérdés az óvoda-iskola átmenet értelmezése; úgy tűnik, itt még mindig vannak zavarok. Sokan gondolják azt, hogy pontosítani kellene az iskolai életmódra történő felkészítés tartalmát is. Nyilván e mögött az a vélemény húzódik meg, hogy ezt a folyamatot nem kell szorosan hozzáigazítani az olyasféle elvárásokhoz, amelyek mintegy előrehoznák az iskolát az óvodába. Igény az is, hogy az alapprogram a jelenleginél határozottabban foglaljon állást a szülővel történő kapcsolattartásról, annak módjairól, megoldásairól.

Melyek voltak azok az elemek, amelyekről Önök úgy gondolták, hogy eljárt felettük az idő, meg kellene változtatni azokat? Az egyik legfontosabb a gyermekek toleranciára nevelésével függ össze. Nagy eltérés tapasztalható az egyes csoportokba bekerülő gyerekek szociokulturális hátterében. Ezekben a csoportokban nevelni kell a gyerekeket arra, hogy a különbségeket megfelelő módon tudják kezelni. De nagyobb elvárás mutatkozik a Zöld Óvoda program kapcsán is, bár látható, hogy számos óvoda rendelkezik oklevéllel, és a helyi programjába is beépítette a szükséges „zöld” elveket és gyakorlatokat. Fontos elv volt a kompetencia alapú készség- és képességfejlesztő programokra történő odafigyelés is. Úgy tűnik, az Önök javaslatai alapján ezt jobban meg kellene jeleníteni az alapprogramban. A válaszok tükrében nem tűnik megnyugtatónak a sajátos nevelési vagy éppen magatartás-zavaros gyerekek szüleivel való kapcsolattartás szabályozása sem. De kiemelhetném az egészségneveléssel kapcsolatos problémákat is. Egyre fontosabbnak látszik az, hogy a gyerekek már az óvodában a gyakorlat szintjén találkozzanak mindazokkal a dolgokkal, amelyek nélkülözhetetlenek az egészségtudatos élet kialakításához. Jó, ha már ebben az életkorban megismerkedhetnek az egészséget károsító tényezőkkel.

Összefoglalva azt lehet mondani, hogy ebben az esetben egy reprezentatív vizsgálat eredményeiről van szó, amelyek lehetővé teszik, hogy rájuk építve szakmailag megfelelő döntések szülessenek. A kutatás anyagát az Országos Köznevelési Tanács elé terjesztettük, és felhívtuk a figyelmet arra, hogy az egyes fejezetek esetében hogyan tervezzük a tovább-

lépést. Láttuk, hogy vannak olyan területek, ahol nem kívánatos változtatásokat végrehajtani, és lesznek olyanok, ahol ezt kifejezetten igényli a szakma. Ezt követően az OKNT és az óvodai terület szakembereiből alakult bizottság áttekintette az anyagot, és az Önök javaslatai alapján szövegszerű javaslatokat tett a változtatásokra. Ha meg akarjuk vonni ennek a tevékenységnek a mérlegét, azt mondhatjuk, hogy bár szerkezetileg látszólag nem jelentős a változtatás, az egyes fejezetekben mégis számos olyan elem jelenik meg, amelyek korábban nem voltak ott, és többségében a szakma álláspontját tükrözik. A változtatásokat, amelyek több új feladatot is tartalmaznak az intézmények számára, az OKNT elfogadta. Tudni kell, hogy ez a testület csak véleményt formált. A döntés végső soron a kormányé, ám ezt megelőzőleg még más tárcák is megkapták a dokumentumot véleményezésre. Ezt követően az oktatási tárcának kemény küzdelmet kellett vívnia számos javaslattal kapcsolatban. Például született olyan javaslat is, amely szerint már az óvodában is tanítani kellene a fogyasztóvédelmet, vagy legyen kötelező foglalkozás az AIDS kapcsán. Noha ezek most viccesnek tűnnek, mégsem volt könnyű elhárítani az ilyen típusú javaslatokat, valamint azokat az ágazati törekvéseket is, amelyeknek nincs helye egy pedagógiai dokumentumban, programban.

Vagyis az alapprogram megtartotta azokat az alapértékeket, amelyek már a korábban létrehozott dokumentumban szerepet kaptak. Nem tettünk olyan lépéseket, amelyek a kisgyermek fejlődése ellenében hatna, keményen felléptünk az „iskolásítással” szemben, egyértelművé tettük az óvoda feladatát, és megerősítettük az ott dolgozók szakmai önállóságát. Megfogalmazzuk azt is, hogy nem helyénvaló olyan szolgáltatásokat bevenni az intézménybe, amelyek nem veszik figyelembe a gyermekek életkorát, testi, szellemi fejlettségét. A minisztériumban sok olyan levelet kapunk, amelyekben például a szülők egy csoportja azt sürgeti, hogy legyenek haladó angol nyelvű csoportok vagy éppen sakk- és matematika-tanfolyamok az óvodában. Ennek érdekében a fenntartókra is igyekeznek nyomást gyakorolni. Világossá tettük, hogy ez az iskola feladata, vagy ha ott nem nyílik lehetőség erre, akkor a szülő saját költségén igyekezzen az ilyen igényeket kielégíteni. Sem a fenntartóra, sem az óvodára, óvodapedagógusra nem lehet ilyen terheket rakni. Az új szövegben ezt egyértelművé tettük oly módon, hogy megerősítettük a szabad játék keretében történő fejlesztésnek a lehetőségét. Az a fontos, hogy a napi munkában elsősorban a kompetenciaalapúság, a készség- és képességfejlesztés igénye jelenjen meg, de ugyanígy említhetném az interkulturalitásra való törekvést is például annak a kapcsán, hogy számos olyan uniós állampolgár él Magyarországon, akiknek az óvodáztatással kapcsolatos igényei megfogalmazódnak, és ezek kielégítése mindenképpen kívánatos, ezekre az óvodáknak reflektálniuk kell. Emellett a nemi sztereotípiákra is oda kell figyelni, hiszen olyan társadalomban élünk, ahol az anyák a gyermeknevelés mellett egyúttal munkavállalók is. Igény tehát, hogy a nemek társadalmi egyenjogúságának a filozófiája megjelenjen az óvodai helyi programokban is.

A módosítást tartalmazó jogszabály végül 2009. november 20-án jelent meg. Mi a teendő ezt követően? Hogyan történjék a helyi óvodai nevelési programok felülvizsgálata? Az óvodák programjai változó szakmai színvonalon vannak kidolgozva, sok helyütt nagyon